

Tvrdý a sociologové dr. Zdenka Vajdová, Mgr. Daniel Čermák, Mgr. Jana Vobecká a dr. Michal Illner. Organizátoři obou akcí uvažují o vydání sborníku, který by zachytil hlavní přednesené příspěvky.

Michal Illner

Udělení významné ceny Richardu Jungovi a jeho nová kniha

V současné době se nestává příliš často, aby český společenskovědní badatel obdržel od prestižní organizace za své dílo medaili oceňující jeho celoživotní přínos pro určitý vědní obor. Myslím, že bychom si měli v *Sociologickém časopisu* takové události vždy všimnout, zejména jde-li o autora, který v našem oboru tak intenzivně a originálně pracoval jako Richard Jung.

Americká společnost pro kybernetiku začala udělovat od roku 2005 Wienerovu medaili za kybernetiku, aby ocenila mimořádné výsledky a příspěvky na tomto poli. V roce 2008 udělila zlatou medaili Norberta Wienera Richardu Jungovi. Na konferenci „Evropské setkání o systémech a kybernetice“, která se konala ve Vídni, mu byla pak dne 28. března 2008 předána.

Richarda Junga znají u nás sociologové především pro jeho důvěrnou znalost parsonsovsky orientovaného funkcionalismu, jak ukázal ve svém příspěvku „Talcott Parsons a jeho přínos soudobé sociologické teorii“ na konferenci o Parsonsovi, kterou organizoval Jiří Šubrt v roce 2005. To je však jen jedna složka širokého Jungova díla. Z těch dalších je to především jeho přemýšlení a psaní o systémové teorii. Ta ho přitahovala a provokovala po celý život, jak dokazuje Jungova poslední kniha „Experience and Action. Selected Items in System Theory“ (Zkušenost a jednání. Vybraná témata v systémové teorii). Je to soubor přepracovaných studií ze 45 let autorova přemýšlení o takových tématech, jako je vztah mezi neurčitostí a for-

mou, mezi zkušeností a komunikací, mezi systémy a významem, a o komplementaritě objektivního a subjektivního. Kniha je kroužením kolem nejobtížnějších otázek našeho úsilí rozumět světu, ve kterém žijeme. Autor skromně uvádí, že se vzhledem k svému vzdělání mohl zabývat jen bio/psycho/sociálními fenomény. Je to kniha pozoruhodná a nelehká, která při čtení vyžaduje soustředění a pozornost. Chtěl bych ji, zejména její sociologické části, co nejdříve recenzovat v našem časopise. Jsou v ní totiž tak přitažlivé kapitoly jako např. „Schémata vysvětlení“, „Postmoderní systémová teorie“, „Naturalismus, humanismus a teorie jednání“.

Kniha *Zkušenost a jednání* vyšla v roce 2007 ve Vídni (*Experience and Action. Selected Items in Systems Theory*. Vienna: edition echoraum, 2007) s podporou Rakouského ministerstva pro vědu a výzkum a autorovi lze blahopřát, že se mu zdařilo tak rychle vyjádřit výsledky jeho netriviálního uvažování o teorii bio-psycho-sociálních systémů.

Jiří Musil

Democracy in Transition

Roskilde, 3.–7. prosince 2007

V závěru loňského roku se ve dnech 3.–7. 12. 2007 v dánském Roskilde uskutečnil postgraduální kurz *Democracy in Transition*. Kurz uspořádala The Danish Political Science Research School, síť dánských univerzit a vysokých škol, jejímž cílem je vědecké vzdělávání doktorandů. Hostitelem kurzu bylo Centre of Democratic Network Governance, které sídlí na univerzitě v Roskilde. Kurz navštěvovalo celkem 27 účastníků. Spolu s dánskými studenty se kurzu účastnili studenti doktorského studia a mladí vědci ze Švédska, Norska, Finska, Estonska, Německa, Nizozemí, Belgie, Velké Británie, Ruska, USA, Řecka, Rakouska, Brazílie, Kamerunu, Indie, Slo-

venska, Jordánska a České republiky. Vedle profesorky Evy Sørensen, profesora Jacoba Torfinga, Karla Löfgrena a Petera Triantifillou z Centre of Democratic Network Governance, vystoupili v jednotlivých blocích dále profesor Georg Sootla z univerzity v Talinu, profesor Rune Premfors ze stockholmské univerzity, který v současnosti působí i jako ředitel Stockholm Centre for Organizational Research, profesor John Erik Fossum z Centre for European Studies ARENA, které je součástí university v Oslu, a profesorka Tanja Börzel z Freie Universität Berlin.

V úvodním bloku, který vytvořil rámec pro celý kurz, vystoupila profesorka Eva Sørensen. Poukázala na skutečnost, že současné liberální demokracie čelí řadě výzev. Významný vliv na tradiční instituce zastupitelské demokracie má politická globalizace, reformy, které se objevují v souvislosti s New Public Management, vedou k zvyšujícímu se polycentrismu a fragmentaci veřejného sektoru, dochází k reformulaci vztahu mezi politiky a úředníky veřejné správy, rozvoj vládnutí prostřednictvím sítí stírá dříve pevně vytyčené hranice mezi veřejným a soukromým, mezi státem a občanskou společností. Zároveň se objevují další nové přístupy k demokracii (kosmopolitní demokracie, asociativní demokracie, diskurzivní demokracie, deliberativní demokracie).

Politické systémy v západním světě se vyvíjejí v polycentrické systémy veřejného vládnutí. Nicméně pohled na tento vývoj a význam, jaký je mu připisován, není jednoznačný. Jednou z podstatných otázek je vztah mezi demokracií, výkonností a efektivností veřejné správy – jak zmíněné změny ovlivňují schopnost veřejných autorit zajistit efektivní a výkonnou správu věcí veřejných a jak tyto změny ovlivňují kvalitu demokratické správy věcí veřejných.

K nejinspirativnějším částem kurzu patřil blok o souvislostech demokracie a reformy veřejného sektoru připravený Peterem Triantifillou. Otázka, kterou v té-

matu nastolil, není samozřejmá. Jde o to, jaké implikace pro demokracii mají správní reformy, tedy reformy administrativy, nikoliv politiky samotné. Ukazuje se totiž, že principy fungování administrativního úřednického aparátu mohou mít na demokracii podstatný vliv. Konkrétně současné dominantní reformní trendy, zahrnované pod označení New Public Management, usilující o maximalizaci efektivity a transparentnosti veřejné správy, problematizují demokracii ve třech ohledech. Postulují obraz občana jako zákazníka veřejných služeb, jehož hlavním cílem je možnost individuální volby mezi širokou škálou nabízených služeb a statků; problematizují pojetí suverénního lidu, jemuž jsou odpovědni politici činící rozhodnutí, protože politická rozhodnutí se začínají legitimizovat primárně administrativní expertizou; zpochybňují nezávislost úředního aparátu a jeho odpovědnost politickým orgánům. Úředníková odpovědnost se rozdvouje mezi politiky a „zákazníky-občany“ a jeho rozhodnutí mohou být snáze založena na partikulárních zájmech jednotlivých skupin.

V dalším bloku se profesor Rune Premfors věnoval problematice oslabování role státu v posledních letech. Ústřední teze o vyprazdňování – „hollowing out“ – státu je založena na úvaze, že současný manévrovací prostor státu je omezován na třech rovinách – shora kvůli působení vlivů globalizace a zejména v Evropě posilováním pravomocí Evropské unie, zdola decentralizací a privatizací veřejných služeb a horizontálně přesunem rozhodovacích pravomocí na nepřehlednou spleť výborů a agentur. Profesor Premfors nicméně poukázal na příkladu Švédska na to, jak obtížné je posuzovat míru zvyšování či snižování kompetencí státu, protože například decentralizace pravomocí do regionů může být doprovázena současným zvyšováním míry centrální kontroly nad nimi. Je otázkou, jestli není vhodnější hovořit spíše o transformaci státu, než o jeho vyprazdňování.

Další téma kurzu – vybrané nové teorie demokracie – mělo výrazně teoretickou formu. Jeho zařazení k ostatním blokům považujeme za velmi prospěšné, protože jakákoliv úvaha o souvislostech demokracie musí být podložena logickou definicí toho, co vlastně demokracie znamená. Zajímavou dominantu zde tvořilo pojetí „network democracy“, čili demokratických potenciálů vytvářených v souvislosti se sociálními sítěmi, které se stávají aktéry procesů vládnutí (governance). V těchto sítích probíhá vyjednávání mezi více méně autonomními aktéry. Demokratické principy takového stylu vládnutí mohou být z hlediska tradičních pojetí demokracie snadno zpochybněny, neboť aktéři těchto sítí nejsou zvoleni v otevřené soutěži a dochází zde k nejasnému mísení státu a aktérů občanské společnosti. Na druhou stranu tento způsob vyjednávání a tvorby rozhodnutí s sebou může nést jisté demokratické potenciály tím, že vytváří nové kanály vlivu pro ty skupiny, které jsou zvláště dotčeny určitým politickým rozhodnutím, může vytvářet horizontální vazby mezi komunitami a jejich aktéry, čímž přispívá k tvorbě demokratického „demos“ a může zvyšovat legitimitu přijatých rozhodnutí. V každém případě hlavní problém spočívá v tom, jestli samotné sítě uvnitř fungují podle demokratických pravidel. K problému demokracie a síťového vládnutí („network governance“) se vrátila v jiném bloku i profesorka Sørensen. Ve svém příspěvku problematizovala pojetí demokracie jako vlády založené na homogenním lidu (demos). Přistoupíme-li na myšlenku, že rozhodnutí ve veřejné sféře se často týkají spíše několika různých „lidů – demoí“, je třeba hledat demokratické principy v zásadách interakce mezi nimi. Vznikání široce otevřených sítí, v nichž je utvářeno politické rozhodnutí, může být odpovědí na tento problém.

Blok věnovaný auditování demokracie měl naopak výrazný metodologický ná-

dech. Karl Löfgren kriticky představil řadu přístupů a metod měření kvality demokracie včetně užívaných indikátorů.

Velmi konkrétním problémem se zabývala profesorka Börzel v tématu demokratického deficitu EU. Ukázala, že k dané problematice lze přistoupit ze třech různých stran: z institucionálního hlediska (demokracie existuje jen tam, kde existují demokratické instituce), ze sociologické perspektivy (demokracie existuje jen tam, kde lze najít jednotný lid – demos, neboli tam, kde existuje sdílená identita), z „kritické“ perspektivy (problém demokratického deficitu EU spočívá ve snižující se legitimitě národních států a jejich politik). V každém z těchto pohledů se otázka demokratického deficitu EU bude hodnotit jinak. Otázkám spojeným s problematikou Evropské unie se z jiného úhlu pohledu věnoval i profesor Fossum. Profesor Sootla se ve svém vystoupení zaměřil na představení kulturního a historického pozadí demokratizace v baltských státech.

Významnou součástí programu byla i vystoupení jednotlivých účastníků kurzu. Většinou se jednalo buď o představení hlavního tématu disertační práce, nebo o některé z témat, na kterém v současnosti účastník pracuje. Účastníci byli rozděleni do tří skupin podle tematického zaměření problematiky, které se věnovali. Předmětem zájmu první skupiny byly různé aspekty související s demokracií na lokální a regionální úrovni. Vystoupení v této skupině se týkala zejména situace v jednotlivých členských státech EU. Druhá skupina se věnovala otázkám demokracie v afrických a asijských zemích. Tematicky nejvíce různorodá byla třetí skupina. Zde se vedle příspěvků zaměřených na problematiku demokracie a médií a vlivu nových informačních technologií objevila také vystoupení týkající se různých forem participace občanů a hodnocení kvality demokracie. Všem účastníkům kurzu a přednášejícím, kteří jednotlivé skupiny řídili, byly předem k dispozici texty jednotlivých příspěvků. Po každém

vystoupení následoval komentář předem určeného účastníka kurzu k přednesenému a poté následovala diskuse, která v řadě případů přinesla podnětné komentáře a připomínky jak ostatních účastníků kurzu, tak přednášejících.

Součástí kurzu byla i návštěva společenství Holbæk, kde jsme byli seznámeni se základními principy „lokálních fór“. Společenství Holbæk je tvořeno městem Holbæk a dalšími 17 obcemi, které měly dříve svou vlastní radnici. Po reformě veřejné správy však celé území spravuje jediná radnice umístěná ve městě Holbæk. Lokální fóra existují ve všech obcích, které měly dříve svou vlastní radnici. Umožňují lidem dané komunity vyjádřit své potřeby a stanovit priority. S výstupy z lokálních fór pak dále pracují zastupitelé. Tato lokální fóra existují přes dva roky a na jejich přípravě a rozvoji se významně podíleli také výzkumníci z Centre of Democratic Network Governance v Roskilde.

Program kurzu byl velmi dobře sestaven a celý kurz považujeme za velice přínosný. Účastníky obohatil nejen o řadu nových poznatků, ale poskytl i podnětnou reflexi vlastní práce. Jedním z cílů tohoto kurzu, o jehož naplnění organizátoři usilovali, také bylo umožnit účastníkům navázat kontakty, které budou moci využít ve své další práci. Je třeba říci, že i tento cíl byl úspěšně splněn.

Josef Bernard, Věra Patočková

Konference 1989 and beyond

The New School for Social Research,
New York, 18.–19. dubna 2008

Poslední dva roky každé dekády nabízejí výzkumným institucím zabývajícím se politikou (post)komunistických zemí více příležitostí k pořádání konferencí než kdekoli jině. Zvlášť na česká a slovenská témata zaměření organizátoři mohou být v letošním roce spokojeni, protože mají na

výběr hned z několika zásadních zlomových let 1918, 1938, 1948 a 1968. V příštím roce budou zřejmě v celém regionu střední a východní Evropy hrát prim události roku 1989, které se zapsaly do kolektivní paměti lidí v těchto zemích i jinde mimořádně hluboko. Pokud však mají být k výročí příslušných historických změn už publikovány konferenční příspěvky, je nutné konferenci pořídit s předstihem. Na téma osudového roku 1989 se proto už v prvním pololetí roku letošního koná nebo bude konat celá řada mezinárodních konferencí. Jedna z nich, nazvaná *1989 a dále. Budoucnost demokracie*, proběhla na newyorské New School for Social Research v dubnu.

The New School, přesněji její „Transregionální centrum pro studia demokracie“ vedené Elżbietou Matyniou, konferenci spolupořádala se sdružením mladých evropských badatelů s ústředím v Berlíně „Výzkumná síť 1989“. Aktivní účastníky konference tvořili především sociální vědci a vědkyně z New School nebo s touto univerzitou úzce spojení, a to od velmi známých jmen na škole působících v současnosti, jako jsou Nancy Frazer, Andrew Arato nebo Jeffrey Goldfarb, přes její dřívější absolventy až po nynější doktorské studenty a studentky z Východu i Západu. „Výzkumnou síť 1989“ zastupoval její ředitel Chris Armbruster a několik dalších mladších evropských sociálních vědců a vědkyň. Mimo tuto typologii zůstávají dva hosté závěrečného panelu věnovaného konfrontaci pohledů na události roku 1989 zvenčí a zevnitř. Vnější perspektivu zastupoval americký novinář a esejista Jonathan Schell, známý především knihami o hrozbě nukleární katastrofy, úlohu reprezentanta domácího pohledu organizátoři svěřili českému velvyslanci při OSN Martinu Paloušovi.

Sympatický rys konference pro českého účastníka představovala skutečnost, že se pozornost nezanedbatelné části příspěvků upírala k (post)komunistické střední Evropě, tj. k Polsku, bývalému Českoslo-